2006 VE 2018 İNGİLİZCE ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMLARI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME

İsmail YAMAN (*)

Öz

Eğitim fakülteleri bünyesinde farklı branşlarda öğretmen adaylarını yetiştiren 25 lisans programında okutulan dersler ve içerikleri Mayıs 2018 itibariyle güncellenmiş ve Eylül 2018 itibariyle de kademeli olarak uygulamaya konmuştur. Bu güncellemeyle birlikte bazı dersler tamamen kaldırılmış, bazılarının ismi değişmiş, bazılarının ise dönemi değişmiştir. Derslerin toplam sayısındaki değişimle birlikte neredeyse tüm derslerin ise kredisi de değişmiştir. Seçmeli derslerin sayısı ve yapısı ile ilgili de önemli değişiklikler olmuştur. Bu çalışma kapsamında İngilizce Öğretmenliği lisans programının 2018 güncellemesi ve 2006'tan bu yana yürürlükte olan hali karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Dönem bazında ele alınacak derslerin karşılaştırmalı olarak incelenmesiyle yeni programın artı ve eksi yönleri ortaya konmaya çalışılacak ve çözüm odaklı öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Program, Öğretmen Eğitimi, Lisans, Ders, Güncelleme.*

A Comparative Evaluation of the 2006 and 2018 Undergraduate English Language Teaching Programmes

Abstract

The courses and contents of 25 undergraduate programmes at the faculties of education that educate prospective teachers in different branches were updated as of May 2018 and begun to be gradually implemented as of September 2018. With this update, some courses have been completely removed, some have changed their name and some have changed their semester. Along with the change in the total number of courses, almost all courses have also changed their credits. There have also been significant changes in the number and structure of elective courses. In this study, 2018 update of English Language Teaching undergraduate program and its available status since 2006 will be examined comparatively. With the comparative analysis of the courses to be covered on a semester-by-semester basis, the positive and negative aspects of the new programme will be put forward and solution-oriented suggestions will be presented.

Keywords: *Programme, Teacher Training, Undergraduate Degree, Course, Update.*

*) Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü İngiliz Dili Eğitimi
(e-posta: ismail.yaman@omu.edu.tr): ORCID ID: http://orcid.org/0000-0003-1323-4909

Giriş

İngilizcenin dünya çapında 'ortak iletişim dili' (lingua franca) statüsünü uzun zamandır elinde bulundurması Türkiye'de eğitim sistemi içinde bu dilin öğretimine atfedilen önemin yıllar içinde artması sonucunu doğurmuştur. Bu çerçevede, 2012-2013 müfredat değişikliği ile birlikte İngilizce devlet okullarında ilkokul 2. sınıftan itibaren okutulmaya başladı. Bu müfredat ile birlikte yalnızca yaş faktörüne değil dil öğretim sürecinin niteliğine yönelik de adımlar atıldı ve dilin üretimsel ve iletişimsel yönleri ön plana çıkarıldı. 2018 yılı itibariyle de 2012-2013 yılında uygulamaya konulan müfredat güncellendi ve yapılan bazı değişikliklerle birlikte özellikle değerler eğitimi boyutu ön plana çıkarıldı. Tüm bu sistemsel değişikliklerin ana amacı ülkemizde İngilizce eğitiminin başarısını artırmak ve öğrencilerin kişisel gelişimlerini de destekleyerek bu dili iletişim aracı olarak etkin bir şekilde kullanabilmelerine katkı sağlamaktır.

Yapılan sistem veya müfredat değişiklikleri ancak uygulayıcıların etkin çabası ve iradesiyle mümkün olabilmektedir. Bu çerçevede, yabancı dil öğretimi sürecinin sınıf içindeki yürütücüleri olan İngilizce öğretmenlerine büyük sorumluluk düşmektedir. İngilizce öğretmenleri milli eğitim sistemi içinde hem devlet okullarının bütün kademelerinde hem de özel eğitim kurumlarında sayıca kayda değer bir hacim teşkil etmektedirler. Güncel atama sayılarına bakarak da İngilizce öğretmenliğinin eskiden olduğu gibi günümüzde de revaçta bir branş olduğunu söyleyebiliriz. Mart 2018'de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yapılan sözleşmeli öğretmen atamalarına ilişkin dil ile ilgili branşlar bazındaki kontenjan dağılımı aşağıda Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Mart 2018 Sözleşmeli Öğretmen Atama Kontenjanları

Branş	**Kontenjan**
Almanca	98
Arapça	140
Fransızca	3
İngilizce	2002
Rusça	1
Türk Dili ve Edebiyatı	370
Türkçe	1450
Yaşayan Diller ve Lehçeler(Kürtçe - Kurmançi)	2
Yaşayan Diller ve Lehçeler(Kürtçe - Zazaki)	1

(MEB, 2018)

Tablo 1'de açıkça görüldüğü üzere 2018 atamalarında dil ile ilgili branşlar arasında en fazla kontenjan İngilizce öğretmeni atamasına ayrılmıştır. Mart 2017 atamasına bak-

tığımızda da yine en fazla kontenjanın İngilizce öğretmen adaylarına tahsis edildiğini görmekteyiz (Yaman & Şahin, 2018). 2012-2013 eğitim-öğretim yılında yürürlüğe konan 4+4+4 uygulamasıyla birlikte İngilizce devlet okullarında ilkokul 2. sınıftan itibaren öğretilmekte ve bu uygulama İngilizce öğretmenlerine olan ihtiyacın kısa vadede azalmayacağını göstermektedir. 2013 ve 2018 yıllarında İngilizce derslerine ilişkin yapılan öğretim programı değişikliği ve güncellemesi de yabancı dil eğitiminde 'erken yaş' ilkesini güncel ve kaliteli bir müfredatla desteklemeyi amaçlamıştır. Ayrıca, 4+4+4 sisteminde ortaokul aşamasının başlangıç yılı olan 5. sınıflarda İngilizce ağırlıklı pilot uygulamanın giderek yaygınlaşması yabancı dil eğitimi sürecini güçlendirmekte ve aynı zamanda İngilizce öğretmenlerinin bu süreçteki sorumluluğunu artırmaktadır. Çünkü Türkiye'nin İngilizce eğitimi ile ilgili karnesi arzu edilen sonuçları göstermemektedir. Örneğin, British Council ve TEPAV (2014) tarafından ortak yürütülen "Türkiye'deki Devlet Okullarında İngilizce Dilinin Öğretimine İlişkin Ulusal İhtiyaç Analizi" adlı çalışmanın sonucunda pek çok sorun tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları İngilizce öğretmenlerinin sınıfta yetersiz performans sergilemeleri, ders kitaplarına gereğinden fazla bağlılık, öğretmen odaklılık ve sınıfta bireysel farklılıkların yeteri kadar dikkate alınmaması olarak sıralanmıştır. Ayrıca, 2017 İngilizce Yeterlik Endeksi (English Proficiency Index) (https://www.ef.com.tr/epi/regions/europe/turkey/) verilerine göre Türkiye 80 ülke arasında 47.79 puanla 62. Sırada yer almış ve 'çok düşük seviye' kategorisinde konumlanmıştır.

Türkiye özelinde İngilizce eğitimini güç kılan unsurların yanında bu zorlukları aşma noktasında fırsatlar doğuran gelişmeler de vardır (Yaman, 2018). İngilizcenin Türkiye'de ikinci bir dil değil yabancı dil oluşu, öğretmen nitelik ve donanımlarındaki eksiklikler, dil öğrenme sürecinin zaman ve sabır gerektiren bir süreç oluşu, öğrencilerin ve öğretmenlerin mevcut önyargıları, ortaya konan çabalara rağmen yerli İngilizce ders kitaplarının istenen kalite seviyesine ulaşamaması ve ölçme-değerlendirme sürecine ilişkin yapılan hatalar mevcut İngilizce eğitim sistemimizin aksamasına neden olabilmektedir. Diğer taraftan, erken yaş ilkesinin uygulanması, güncel ve etkin öğretim programlarının devreye alınması, teknolojik araçlar ve kaynaklardaki çeşitlilik ve erişilebilir proje (öğrenci değişim projeleri) sayısının artması bahsi geçen dezavantajların telafisinde önemli bir rol oynayabilmektedir.

2013 yılında değiştirilen ve 2018 yılı itibariyle güncellenen İngilizce dersi öğretim programları günümüz eğitim uygulamalarına hâkim olan Yapılandırmacı Yaklaşım (Constructivism) çerçevesinde öğrenen ve öğrenme sürecini ön plana çıkartıp 'öğrenen özerkliği' ilkesini işletebilmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede odak noktası 'öğretme'den 'öğrenme'ye dönmüş ve İngilizce öğretmenlerinin rolü 'bilginin sınıftaki tek kaynağı' noktasından 'öğrenmeyi kolaylaştıran rehber' boyutuna geçiş yapmıştır. Ayrıca, İngilizce öğretim süreçleri ağırlıklı olarak iletişimsel ve görev temelli bir yapıya dönüştürülmüş ve böylece öğrencilerin tüm süreçlere etkin katılımını desteklemek amaçlanmıştır. Bu yeni yaklaşım öğrenciyi daha etkin hale getirmeyi amaçlarken öğretmeni de etkin bir süreç yöneticisi olarak konumlandırmaktadır. Bu çerçevede, İngilizce öğretmenlerinin oldukça donanımlı ve etkin bir profil çizmeleri gerekmektedir. Mevcut İngilizce öğretmenlerinin

sürekli kendilerini yenilemeleri ve güncel gelişmelere ayak uydurmaları gerekmektedir. Aday öğretmenlerin ise mevcut sistemin ve gelecek sistemlerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek donanımla yetiştirilmeleri elzemdir. Bu noktada ise İngilizce öğretmeni adaylarının lisans eğitimleri gündeme gelmektedir. Tablo 2'de ÖSYM'nin 2018 verilerine göre Türkiye'deki üniversitelerde aktif olarak öğrenci alan İngilizce ile ilgili lisans programlarının dağılımı sunulmuştur.

Tablo 2. Programların Dağılımı

Program Adı	Devlet üniversitesi	Vakıf üniversitesi	Toplam
İngilizce Öğretmenliği	47	16	63
İngiliz Dili ve Edebiyatı	44	17	61
Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	14	14	28
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı	5	3	8
İngiliz Dilbilimi	2	-	2
Çeviribilim (İngilizce)	1	1	2

(ÖSYM, 2018)

Tablo 2'ye bakıldığında üniversitelerde doğrudan İngilizce ile ilintili altı farklı lisans programı türü bulunmaktadır. Mütercim-Tercümanlık ve Çeviribilim programlarını tek bir çatı altında değerlendirdiğimizde ise beş farklı program ortaya çıkmaktadır. Sayısal açıdan değerlendirdiğimizde ise en yaygın program türünün İngilizce Öğretmenliği olduğunu; onu İngiliz Dili ve Edebiyatı programının izlediğini görmekteyiz. Milli Eğitim Bakanlığı'nın atama sistemine baktığımızda Tablo 2'de sıralanan tüm programların mezunlarını aday İngilizce öğretmenleri olarak değerlendirebiliriz. Öğretmen yetiştirme sorumluluğu aslen Eğitim Fakültelerinde olsa da pedagojik formasyon eğitimi alan Edebiyat veya Fen-Edebiyat Fakültesi mezunları da tıpkı Eğitim Fakültesi mezunları gibi Kamu Personeli Seçme Sınavı'ndan (KPSS) başarılı olup akabinde yapılan sözlü mülakatta da yeterli performans sergilerlerse tüm kademelerde öğretmen olarak görev alabilmektedir. Pedagojik formasyon mevzusu zaman zaman çok ciddi tartışmalara sebep olmakta ve verimliliği konusunda kayda değer eleştiriler almaktadır (Seferoğlu, 2004; Cephe, 2014; Taneri, 2016). Bu eğitim son sınıf öğrencilerine ve mezunlara üniversitelerin eğitim fakülteleri bünyesinde genelde hızlandırılmış bir şekilde verilmektedir. Eğitim Fakültesi öğrencilerine dört yıla entegre ederek verilen formasyon dersleri bu eğitim kapsamında birkaç aylık kısa bir zaman diliminde tamamlanabilmektedir. Zaman zaman formasyon eğitiminin varlığı ile ilgili gelgitler yaşanırken, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) öğretmen yetiştirme sürecine atfettiği büyük önem doğrultusunda Eğitim Fakülteleri bünyesinde bulunan programlarda okutulan derslerin genel çerçevesini kendisi belirlemektedir. Bu çerçevede, Mayıs 2018'de 2018-2019 akademik yılından itibaren kademeli olarak devre-

ye giren yeni lisans programları yayınlanmıştır. Bu değişimle birlikte YÖK tarafından 25 farklı lisans programı türü kapsamında okutulan dersler yeniden düzenlenmiştir. Eğitim fakülteleri bünyesindeki lisans programları en son 1998 ve 2006 yıllarında güncellenmişti (Küçükahmet, 2007). Bu da daha önceki programların sırasıyla 8 ve 12 yıllık bir süre zarfında uygulamada kaldığını ve sonra bu programlara ilişkin güncellemeye gidildiğini göstermektedir.

Pedagojik formasyon eğitimi çelişkisine rağmen Eğitim Fakülteleri bugün Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren okullar için en büyük istihdam kaynağını teşkil etmektedir. İngilizce öğretmenliği bağlamında da durum esasen aynıdır. O bakımdan, öğretmen adaylarının bu program bünyesinde lisans eğitimleri süresince aldıkları dersler oldukça önemlidir. Bu çerçevede, 2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri* (MEB, 2017) güncellenmiş ve *Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023)* (MEB, 2017) yayınlanmıştır. Bu belge kapsamında "Yüksek nitelikli iyi yetişmiş ve mesleğe uygun bireylerin öğretmen olarak istihdamını sağlamak", "Öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimini sürekli kılmak" ve "Öğretmenlik mesleğine yönelik algıyı iyileştirmek ve mesleğin statüsünü güçlendirmek" olmak üzere üç temel amaç belirlenmiştir (s. 10). Ayrıca, öğretmenlik lisans programlarının güncellenmesi sürecinde eğitimle ilgili geniş bir yelpazeyi temsil eden paydaşların katılımıyla farklı zamanlarda, farklı illerde, farklı üniversitelerde ve YÖK'te çok sayıda toplantı, çalıştay ve konferans düzenlendi. 29 Eylül 2016'da başlayan bu etkinlik serisi Mart 2018'e kadar devam etmiş ve süreç olgunlaştırılmıştır. Mayıs 2018 itibariyle de güncel programlar tanıtılmış ve 2018-2019 akademik yılında geçerli olmak üzere 1. sınıftan itibaren kademeli olarak uygulamaya konmuştur.

Bu çalışma kapsamında İngilizce Öğretmenliği için güncellenen lisans programı ele alınmıştır. Yeni program ve 2006'da yürürlüğe girmiş ve 2018 itibariyle kademeli olarak uygulamadan kaldırılan program karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve ortaya çıkan değişiklikler yorumlanmıştır.

Karşılaştırmalı Olarak 2006 ve 2018 İngilizce Öğretmenliği Lisans Programları

Programa ilişkin dönem bazında kıyaslamalara geçmeden önce makro düzeyde yapılan değişikliklere bakmak faydalı olacaktır. 2006 programında *Öğretmenlik Meslek Bilgisi ve Becerileri, Genel Kültür* ve *Alan Bilgisi ve Becerileri* olarak üç ana grupta sınıflanan dersler 2018 programında da benzer şekilde *Meslek Bilgisi, Genel Kültür* ve *Alan Eğitimi* adı altında üç farklı kategoriye ayrılmıştır. Kredi ve ders saati sürelerine baktığımızda ise İngilizce Öğretmenliği lisans programı için toplam kredi miktarı eski programda 159 iken 148'e, toplam ders saati ise 175'ten 155'e düşürülmüştür. Dönem bazında kıyaslamalar tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Karşılaştırmalı 1. Yarıyıl Dersleri

1. Yarıyıl (Eski)					1. Yarıyıl (Güncel)				
Kodu	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**	**Kodu**	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**
A	Bağlamsal Dilbilgisi-I	3	0	3	MB	Eğitime Giriş	2	0	2
A	İleri Okuma ve Yazma-I	3	0	3	MB	Eğitim Sosyolojisi	2	0	2
A	Dinleme ve Sesletim-I	3	0	3	GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1	2	0	2
A	Sözlü İletişim Becerileri-I	3	0	3	GK	Yabancı Dil 1	2	0	2
GK	Türkçe I: Yazılı Anlatım	2	0	2	GK	Türk Dili 1	3	0	3
GK	Bilgisayar I	2	2	3	GK	Bilişim Teknolojileri	3	0	3
GK	Etkili İletişim	3	0	3	AE	Okuma Becerileri 1	2	0	2
MB	Eğitim Bilimine Giriş	3	0	3	AE	Yazma Becerileri 1	2	0	2
					AE	Dinleme ve Sesletim 1	2	0	2
					AE	Sözlü İletişim Becerileri 1	2	0	2
	Toplam	**22**	**2**	**23**		**Toplam**	**22**	**0**	**22**

Tablo 3'te görüldüğü üzere eski programda 1. Yarıyılda 8 ders okutulurken yeni programda ders sayısı 10'a çıkarılmıştır. Ancak çoğu dersin 3 krediden 2 krediye düşürülmesi neticesinde toplam kredi 23'ten 22'ye düşürülmüştür. Derslere ilişkin dikkat çeken değişiklikler ise *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1* dersinin 4. sınıftan bu döneme alınması, *Yabancı Dil 1* dersinin üst dönemlerden bu döneme çekilmesi, *Etkili İletişim* (yeni programda *İnsan İlişkileri ve İletişim* adıyla seçmeli ders havuzunda yer almıştır) dersinin kaldırılıp yerine *Eğitim Sosyolojisi* dersinin getirilmesi, *Bağlamsal Dilbilgisi 1* dersinin bu dönemden tamamen kaldırılması, *Türkçe I: Yazılı Anlatım* dersinin isminin *Türk Dili 1* olarak değiştirilmesi, *Bilgisayar I* dersinin *Bilişim Teknolojileri* adını alması ve *İleri Okuma ve Yazma 1* dersinin *Okuma Becerileri 1* ve *Yazma Becerileri 1* adıyla iki farklı derse dönüştürülmesidir. Söz konusu değişiklikler arasında okuma ve yazma becerilerinin ders bazında ayrılması çok önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir, çünkü eski sistemde tek bir derste bu iki önemli ana dil becerisini yeterince geliştirmek pek mümkün değildi. Ancak, üniversiteye yeni başlamış gençlere iletişim ve sunum becerileri açısından ciddi

katkılar sağlayabilecek *Etkili İletişim* dersinin ve hemen her beceride önemli bir alt boyut teşkil eden İngilizce dilbilgisine yönelik *Bağlamsal Dilbilgisi 1* dersinin kaldırılması yeni program için ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4. Karşılaştırmalı 2. Yarıyıl Dersleri

1. Yarıyıl (Eski)					2. Yarıyıl (Güncel)				
Kodu	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**	**Kodu**	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**
A	Bağlamsal Dil Bilgisi-II	3	0	3	MB	Eğitim Psikolojisi	2	0	2
A	İleri Okuma ve Yazma-II	3	0	3	MB	Eğitim Felsefesi	2	0	2
A	Dinleme ve Sesletim- II	3	0	3	GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 2	2	0	2
A	Sözlü İletişim Becerileri- II	3	0	3	GK	Yabancı Dil 2	2	0	2
A	Sözcük Bilgisi	2	0	3	GK	Türk Dili 2	3	0	3
GK	Türkçe II: Sözlü Anlatım	2	0	2	AE	Okuma Becerileri 2	2	0	2
GK	Bilgisayar - II	3	2	3	AE	Yazma Becerileri 2	2	0	2
MB	Eğitim Psikolojisi	3	0	2	AE	Dinleme ve Sesletim 2	2	0	2
					AE	Sözlü İletişim Becerileri 2	2	0	2
					AE	İngilizcenin Yapısı	2	0	2
	Toplam	**23**	**2**	**23**		**Toplam**	**21**	**0**	**21**

Tablo 4'e bakıldığında yeni programda 2. yarıyıl ders sayısının da 8'den 10'a çıkarıldığını, kredi miktarının ise 23'ten 21'e düşürüldüğü görülmektedir. Derslere baktığımızda ise 1. yarıyılın devamı niteliğinde bir tablo görmekteyiz. Bu döneme ilişkin en belirgin değişiklik *Sözcük Bilgisi* dersinin kaldırılıp yerine ilk dönemden kaldırılan dilbilgisi boyutuna destek niteliğinde *İngilizcenin Yapısı* dersinin konmasıdır. Bu yarıyılda da tüm alan ve meslek derslerinin 2 krediye düşürülmesi dikkate alındığında 1. sınıf için sadece haftalık 2 saatlik bir dilbilgisi dersi yeterli olmayacaktır. Yeni öğretim programına göre doğrudan dilbilgisi öğretmek gibi bir boyut olmasa da aday İngilizce öğretmenlerinin dilin yapısına yönelik bilgi ve donanımlarının üst düzeyde olması beklenmektedir. Ayrıca, sözcük bilgisi bütün ana dil becerileri için vazgeçilmez bir unsurdur. Bu çerçevede, *Sözcük Bilgisi* dersinin kaldırılması değil 1. sınıfın her iki yarıyılına konması düşünülmelidir.

Tablo 5. Karşılaştırmalı 3. Yarıyıl Dersleri

2. Yarıyıl (Eski)					1. Yarıyıl (Güncel)				
Kodu	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**	**Kodu**	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**
A	İngiliz Edebiyatı-I	3	0	3	MB	Öğretim Teknolojileri	2	0	2
A	Dilbilim-I	3	0	3	MB	Öğretim İlke ve Yöntemleri	2	0	2
A	İngilizce Öğretiminde Yaklaşımlar-I	3	0	3	MB	Seçmeli 1	2	0	2
A	İngilizce - Türkçe Çeviri	3	0	3	GK	Seçmeli 1	2	0	2
A	Anlatım Becerileri	3	0	3	AE	Seçmeli 1	2	0	2
GK	Türk Eğitim Tarihi	2	0	2	AE	İngilizce Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları	2	0	2
MB	Öğretim İlke ve Yöntemleri	3	0	3	AE	İngiliz Edebiyatı 1	2	0	2
					AE	Dilbilimi 1	2	0	2
					AE	Eleştirel Okuma ve Yazma	2	0	2
	Toplam	**20**	**0**	**20**		**Toplam**	**18**	**0**	**18**

Tablo 5'e baktığımızda 3. yarıyılda bulunan ders sayısının 7'den 9'a çıkartıldığını, toplam kredinin ise 20'den 18'e düşürüldüğünü görmekteyiz. *Dilbilim, İngiliz Edebiyatı* ve *İngilizce Öğretiminde Yaklaşımlar* gibi alana yönelik önemli derslerin yeni programda da muhafaza edildiğini görmekteyiz. Ancak, ismi *İngilizce Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları* olarak güncellenen yöntem dersi tek döneme indirgenmiş ve diğer dersler gibi kredisi 2'ye düşürülmüştür. İngilizce öğretiminde yaklaşım ve yöntemlerin haftada 2 saatlik bir dersle tek dönemde etkin verilmesi neredeyse olanaksızdır. Bu dersin 2. sınıfın iki yarıyılına da konması ve hatta kredisinin 2+2 şeklinde uygulamalı bir hâle getirilmesi düşünülmelidir, çünkü yöntem bilgisi dersinde uygulama boyutunun olmaması düşünülemez. Eskisine kıyasla yeni programda bulunmayan derslere baktığımızda ise *İngilizce-Türkçe Çeviri* ve *Anlatım Becerileri* derslerini görmekteyiz. *Türk Eğitim Tarihi* dersinin bir sonraki yarıyıla aktarıldığını Tablo 6'da göreceğiz. Çeviri ve iletişim gibi alan bazlı iki üretimsel boyuta yönelik katkı sağlayan derslerin kaldırılması yeni program açısından bir dezavantaj olarak görülebilir.

Bu yarıyılda programa eklenen derslere baktığımızda ise *Eleştirel Okuma ve Yazma* ve *Öğretim Teknolojileri* derslerini ve meslek bilgisi, genel kültür ve alan eğitimi boyutlarının her birine yönelik planlanan seçmeli dersleri görmekteyiz. Müteakip yarıyıllarda da programa dâhil edilen ve alternatif üçer dersten oluşacak bu seçmeli ders havuzları programların yürütüldüğü anabilim dalları tarafından yaklaşım ve yöntemler, çeviri ve anlatım becerileri gibi kaldırılan veya kırpılan boyutları telafi edecek şekilde tasarlanırsa yeni program için önemli bir avantaj sağlanabilir. YÖK tarafından meslek bilgisi boyutu için *Açık ve Uzaktan Öğrenme, Çocuk Psikolojisi, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, Eğitim Hukuku, Eğitim Antropolojisi, Eğitim Tarihi, Eğitimde Drama, Eğitimde Program Dışı Etkinlikler, Eğitimde Program Geliştirme, Karşılaştırmalı Eğitim, Eğitimde Proje Hazırlama, Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme* gibi dersler seçmeli havuzunda alternatif olarak sunulmuştur. Genel kültür boyutu için *Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele, Beslenme ve Sağlık, Bilim Tarihi ve Felsefesi, Bilim ve Araştırma Etiği, Geleneksel Türk El Sanatları, İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, İnsan İlişkileri ve İletişim, Kültür ve Dil, Medya Okuryazarlığı* gibi dersler; alan eğitimi için ise *Dil ve Toplum, Dünya İngilizceleri ve Kültür, Edimbilimi ve Dil Öğretimi, İngilizce Ders Kitabı İncelemesi, İngilizce Öğretiminde Drama, İngilizce Öğretiminde Materyal Tasarımı, İngilizce Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, İngilizce Sözcük Bilgisi Öğretimi, Kitle İletişiminde İngilizce, Sosyodilbilim ve Dil Öğretimi, Tümleşik Dil Becerilerinin Öğretimi* gibi dersler sunulmuştur (YÖK, 2018). Anabilim dalları YÖK'ün çerçeve program dâhilinde sunmuş olduğu bu seçmeli ders havuzuna yeni alternatifler ekleyebilecektir. Bu çerçevede, bu havuzlar yeni program açısından çok önemli bir kazanım ve anabilim dalları cephesinde eksiklikleri telafi etme noktasında önemli bir irade kullanım alanı olarak değerlendirilebilir.

Tablo 6. Karşılaştırmalı 4. Yarıyıl Dersleri

1. Yarıyıl (Eski)					2. Yarıyıl (Güncel)				
Kodu	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**	**Kodu**	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**
A	İngiliz Edebiyatı-II	3	0	3	MB	Türk Eğitim Tarihi	2	0	2
A	Dilbilim- II	3	0	3	MB	Eğitimde Araştırma Yöntemleri	2	0	2
A	İngilizce Öğretiminde Yaklaşımlar - II	3	0	3	MB	Seçmeli 2	2	0	2
A	Dil Edinimi	3	0	3	GK	Seçmeli 2	2	0	2
GK	Bilimsel Araştırma Yöntemleri	2	0	2	AE	Seçmeli 2	2	0	2
MB	Özel Öğretim Yöntemleri-I	2	2	3	AE	İngilizce Öğretim Programları	2	0	2
MB	Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı	2	2	3	AE	İngiliz Edebiyatı 2	2	0	2
					AE	Dilbilimi 2	2	0	2
					AE	Dil Edinimi	2	0	2
	Toplam	**18**	**4**	**20**		**Toplam**	**18**	**0**	**18**

Tablo 6'ya göre 4. yarıyılda eski programda 7 olan ders sayısı yeni programda 9'a çıkartılmış ve kredi miktarı 20'den 18'e düşürülmüştür. Değişikliklere bakarsak, eski programda 3. yarıyılda bulunan *Türk Eğitim Tarihi* dersine 4. yarıyılda yer verildiğini, ismi *İngilizce Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları* olarak güncellenen metot dersinin yalnızca 3. yarıyılla sınırlı kaldığını ve bu dönem bu kapsamda bir derse yer verilmediğini, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* dersinin yeni programda *Eğitimde Araştırma Yöntemleri* olarak güncellendiğini, *Özel Öğretim Yöntemleri I* dersinin *İngilizce Öğretim Programları* olarak yeniden yapılandırıldığını, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* dersinin 3. yarıyılda *Öğretim Teknolojileri* ve seçmeli ders havuzunda *İngilizce Öğretiminde Materyal Tasarımı* olarak iki boyuta ayrıldığını ve 3. yarıyılda olduğu gibi üç farklı ders alanı için seçmeli havuzu oluşturulduğunu görmekteyiz. Ayrıca, *Dil Edinimi, Dilbilimi* ve *İngiliz Edebiyatı* derslerinin aynen yeni programda da muhafaza edildiğini ancak kredilerinin 3'ten 2'ye düşürüldüğü görülmektedir. Bu döneme ilişkin en köklü değişikliğin *Özel Öğretim Yöntemleri* dersinin isminin ve içeriğinin güncellenmesi olduğu söylenebilir. Eski programda 4. ve 5. yarıyılda 2+2 krediyle verilen bu ders yeni programda tek dönemde 2 krediyle sunulmaktadır. Bu derse ilişkin uygulama boyutunun kaldırılması ve dersin tek

döneme indirgenmesi aday öğretmenler açısından ciddi bir dezavantaj doğuracaktır. Dolayısıyla, bu dönem için ayrılan seçmeli ders havuzunun bu dersin içeriğini telafi edecek şekilde dikkatlice tasarlanması büyük önem taşımaktadır.

Tablo 7. Karşılaştırmalı 5. Yarıyıl Dersleri

2. Yarıyıl (Eski)					**1. Yarıyıl (Güncel)**				
Kodu	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**	**Kodu**	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**
A	Çocuklara Yabancı Dil Öğretimi-I	2	2	3	MB	Sınıf Yönetimi	2	0	2
A	Özel Öğretim Yöntemleri-II	2	2	3	MB	Eğitimde Ahlâk ve Etik	2	0	2
A	Dil Becerilerinin Öğretimi-I	2	2	3	MB	Seçmeli 3	2	0	2
A	Edebiyat ve Dil Öğretimi-I	3	0	3	GK	Seçmeli 3	2	0	2
A	İkinci Yabancı Dil I	2	0	2	AE	Seçmeli 3	2	0	2
GK	Drama	2	2	3	AE	Çocuklara Yabancı Dil Öğretimi 1	3	0	3
MB	Sınıf Yönetimi	2	0	2	AE	İngilizce Dil Becerilerinin Öğretimi 1	3	0	3
					AE	Dil ve Edebiyat Öğretimi 1	2	0	2
	Toplam	**15**	**8**	**19**		**Toplam**	**18**	**0**	**18**

Tablo 7'ye baktığımızda eski programda 7 olan ders sayısının yeni programda 8'e çıkartıldığını ve toplam dönem kredisinin 19'dan 18'e düşürüldüğünü görmekteyiz. Ders bazında yapılan değişikliklere baktığımızda ise *İngilizce Dil Becerilerinin Öğretimi* ve *Dil ve Edebiyat Öğretimi* gibi küçük isim değişikliklerini, seçmeli ders havuzuna *İngilizce Öğretiminde Drama* dersi olarak koyulan *Drama,* bir önceki yarıyıla isim değişikliği ile yerleştirilen *Özel Öğretim Yöntemleri II* ve 1. yarıyıla *Yabancı Dil 1* dersi olarak koyulan *İkinci Yabancı Dil I* dersinin kaldırıldığını görmekteyiz. Eklenen dersler bağlamında ise *Eğitimde Ahlâk ve Etik* dersi ve *Seçmeli 3* dersi adı altında üç adet seçmeli ders grubu dikkat çekmektedir.

Tablo 8. Karşılaştırmalı 6. Yarıyıl Dersleri

6. Yarıyıl (Eski)					6. Yarıyıl (Güncel)				
Kodu	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**	**Kodu**	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**
A	Çocuklara Yabancı Dil Öğretimi-II	2	2	3	MB	Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme	2	0	2
A	Türkçe-İngilizce Çeviri	3	0	3	MB	Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi	2	0	2
A	Dil Becerilerinin Öğretimi-II	2	2	3	MB	Seçmeli 4	2	0	2
A	Edebiyat ve Dil Öğretimi-II	3	0	3	GK	Seçmeli 4	2	0	2
A	İkinci Yabancı Dil II	2	0	2	AE	Seçmeli 4	2	0	2
GK	Topluma Hizmet Uygulamaları	1	2	2	AE	Çocuklara Yabancı Dil Öğretimi 2	3	0	3
MB	Ölçme ve Değerlendirme	3	0	3	AE	İngilizce Dil Becerilerinin Öğretimi 2	3	0	3
					AE	Dil ve Edebiyat Öğretimi 2	2	0	2
	Toplam	**16**	**6**	**19**		**Toplam**	**18**	**0**	**18**

Tablo 8'e baktığımızda 6. yarıyılda eski programda 7 olan ders sayısının yeni programda 8'e çıkartıldığını ve toplam dönem kredisinin 19'dan 18'e düşürüldüğünü görmekteyiz. Derslere baktığımızda 7. yarıyılda *Çeviri* (bkz. Tablo 9) adıyla karşımıza çıkacak *Türkçe-İngilizce Çeviri* dersinin, 2. yarıyılda *Yabancı Dil 2* adıyla kendine yer bulmuş *İkinci Yabancı Dil II* dersinin, 7. yarıyıla aktarılan *Topluma Hizmet Uygulamaları* dersleriyle ilgili değişiklikler göze çarpmaktadır. Ayrıca, yeni programda *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi* dersinin eski programdaki yeri olan 8. yarıyıldan (bkz. Tablo 10) 6. yarıyıla alındığını görmekteyiz. Yine bu dönemde de *Seçmeli 4* adıyla üç adet seçmeli ders grubu sunulmaktadır.

Tablo 9. Karşılaştırmalı 7. Yarıyıl Dersleri

7. Yarıyıl (Eski)					7.Yarıyıl (Güncel)				
Kodu	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**	**Kodu**	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**
A	Yabancı Dil. Öğ. Mat. İnc. ve Geliş.	3	0	3	MB	Öğretmenlik Uygulaması 1	2	6	5
A	İkinci Yabancı Dil III	2	0	2	MB	Özel Eğitim ve Kaynaştırma	2	0	2
A	Seçmeli I	2	0	2	MB	Seçmeli 5	2	0	2
GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2	0	2	GK	Topluma Hizmet Uygulamaları	1	2	2
MB	Okul Deneyimi	1	4	3	AE	Seçmeli 5	2	0	2
MB	Rehberlik	3	0	3	AE	İngilizce Öğretiminde Ders İçeriği Geliştirme	3	0	3
MB	Özel Eğitim	2	0	2	AE	Çeviri	3	0	3
	Toplam	**15**	**4**	**17**		**Toplam**	**15**	**8**	**19**

Tablo 9'a baktığımızda 7. yarıyılda eski programda 7 olan ders sayısının yeni programda da 7 olarak muhafaza edildiğini ve toplam dönem kredisinin 17'den 19'a çıkartıldığını görmekteyiz. Derslere baktığımızda ise *İkinci Yabancı Dil III* ve *Okul Deneyimi* derslerinin kaldırıldığını ve *Rehberlik* dersinin döneminin değiştiğini görmekteyiz. *Okul Deneyimi* dersinin yerine *Öğretmenlik Uygulaması 1* dersi getirilmiş ve uygulama saati 4'ten 6'ya çıkartılmıştır. Bu yarıyılda meslek bilgisi grubunda *Seçmeli 5* adıyla bir seçmeli ders açılmış ve *Topluma Hizmet Uygulamaları* ve *Çeviri* dersleri de yine 7. yarıyılda kendine yer bulmuştur. Eski programda *İngilizce-Türkçe Çeviri* ve *Türkçe-İngilizce Çeviri* olarak iki döneme yayılan *Çeviri* dersi her iki boyutu da kapsayacak şekilde 3 krediyle tek döneme indirgenmiştir. Öğrencilerin her iki dili uygulamalı olarak karşılaştırma olanağı bulduğu bu dersin tek dönemle sınırlandırılması yeni program açısından bir eksiklik olarak nitelendirilebilir. Ayrıca, bu dönemde *Özel Eğitim ve Kaynaştırma* ve *İngilizce Öğretiminde Ders İçeriği Geliştirme* derslerinin isimleri de güncel haliyle yer almıştır.

Tablo 10. Karşılaştırmalı 8. Yarıyıl Dersleri

7. Yarıyıl (Eski)					8. Yarıyıl (Güncel)				
Kodu	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**	**Kodu**	**Dersin Adı**	**T**	**U**	**K**
A	Yabancı Dil.Öğrt. Ölçme ve Değ.	3	0	3	MB	Öğretmenlik Uygulaması 2	2	6	5
A	Seçmeli II	2	0	2	MB	Okullarda Rehberlik	2	0	2
A	Seçmeli III	2	0	2	MB	Seçmeli 6	2	0	2
GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	2	0	2	AE	Seçmeli 6	2	0	2
MB	Karşılaştırmalı Eğitim	2	0	2	AE	İngilizce Öğretiminde Sınav Hazırlama	3	0	3
MB	Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi	2	0	2					
MB	Öğretmenlik Uygulaması	2	6	5					
	Toplam	**15**	**6**	**18**		**Toplam**	**11**	**6**	**14**

Tablo 9'a baktığımızda 7. yarıyılda eski programda 7 olan ders sayısının yeni programda da 5'e düşürüldüğünü ve toplam dönem kredisinin 18'den 14'e düşürüldüğünü görmekteyiz. Yeni programın derslerine baktığımızda isimleri güncellenen *Okullarda Rehberlik* ve *İngilizce Öğretiminde Sınav Hazırlama* derslerini, *Öğretmenlik Uygulaması 2* dersini ve meslek bilgisi ve alan eğitimi grubundan iki seçmeli dersi görmekteyiz. Eski programda yer alan *Karşılaştırmalı Eğitim* dersi de yeni programda seçmeli ders havuzunda yer almaktadır. Mezuniyet öncesi son yarıyılda ders sayısı ve kredi miktarı belirgin bir şekilde düşürülmüş ve böylece öğretmen adaylarının kendilerine ve bireysel çalışmalarına daha fazla zaman aktarmasına olanak tanınması amaçlanmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Öğretmenlik öğrencinin sadece bilgiye erişimi değil toplumsal ve kültürel değerlere de temas etmesi bağlamında da büyük bir rol ve sorumluluk üstlenen bir meslek grubudur. Bu bağlamda öğretmen adayları sadece branşlarının kapsamına giren konularda değil toplum, kültür, teknoloji, psikoloji, etik gibi geniş bir yelpazede donanım sahibi olarak yetişmelidirler. Geleceğin öğretmenleri ancak bu geniş kapsamlı donanım sayesinde 'milli eğitim' için birer nefer olabilirler. Öğretmen adayları için bu altyapıyı kazanma yeri öncelikle üniversitelerdir. Dört yıl boyunca aldıkları eğitim geleceğin öğretmenlerinin otuz-kırk yıllık meslek hayatlarına ışık tutmalıdır. O bakımdan, lisans eğitimi boyunca aday öğretmenlere verilen derslerin adları ve içerikleri çok büyük öneme haizdir. MEB ve YÖK koordinasyonunda eğitim fakültelerinde aktif olarak eğitim veren programlarda

okutulan derslerin isimlerinin ve içeriklerinin güncellenmesi noktasında zaman zaman çalışmalar yapılmaktadır. Bu çerçevede 2018 yılı itibariyle en son 2006 yılında değiştirilen programlar güncellenmiş ve 2018-2019 akademik yılı itibariyle kademeli olarak uygulamaya konmuştur.

2006 ve 2018 programları karşılaştırmalı olarak incelendiğinde küçük ve büyük çaplı değişikliklerin varlığından söz edebiliriz. Örneğin, bazı derslerin döneminin değiştiğini ancak isim ve içeriklerinin sabit kaldığını (örn. *Topluma Hizmet Uygulamaları, Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi* vb.); bazı derslerin sadece isimlerinin değiştiğini (örn. *İngilizce Öğretiminde Ders İçeriği Geliştirme, Özel Eğitim ve Kaynaştırma* vb.); bazı derslerin hem dönemlerinin hem de isimlerinin değiştiğini (örn. *Çeviri, Öğretim Teknolojileri* vb.); bazı derslerin sıfırdan yeni programa konduğunu (örn. *Eğitimde Ahlâk ve Etik*); ve bazı derslerin isim değişikliği ile birlikte tek döneme indirgendiğini (örn. *İngilizcenin Yapısı, İngilizce Öğretim Programları, Çeviri, İngilizce Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları* vb.) görmekteyiz. Derslerin toplam sayısında belirgin bir artış olmasına rağmen kredilerdeki düşüşlerle birlikte toplam ders saati azalmıştır. Öğretmen adaylarının farklı türlerde çok sayıda ders alması güzel bir gelişme olarak değerlendirilebilir; ancak *İngilizce Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları* gibi temel derslerin kredisinin düşürülmesi ciddi bir zafiyet olarak görülebilir. Yeni programla ilgili en önemli kazanımlardan birisi seçmeli derslere %25'lik bir pay ayrılması ve bu anlamda Bologna Süreci'ne uyum sağlanmasıdır. Bu seçmeli dersler programda görülen zafiyet noktalarını telafi etme noktasında bölümlere geniş bir serbesti alanı sağlayacaktır. Öte yandan, uygulamalı derslerin hemen hepsinin yeni programda tamamen kuramsal bir yapıya dönüştürülmesi çok ciddi bir zafiyet teşkil etmektedir. Bu bağlamda yalnızca *Topluma Hizmet Uygulamaları, Öğretmenlik Uygulaması 1* ve *Öğretmenlik Uygulaması 2* derslerinin uygulama boyutu programa yansımaktadır. Dersler esnasında küçük çaplı öğretimler (mikroöğretim) yoluyla aday öğretmenlerin deneyim kazandığı *Çocuklara Yabancı Dil Öğretimi* ve *İngilizce Dil Becerilerinin Öğretimi* gibi dersler hem birer saat azaltılmış hem de uygulama boyutundan yoksun bırakılmıştır. Her ne kadar programı uygulama yönergesi ilgili derslerde uygulama yapılabileceğini söylese de bu boyutun resmi olarak kredilere yansıması çok daha güçlü ve bağlayıcı olabilirdi. Ayrıca, yeni programda genel eğitimle ilgili ders sayısının eski programa oranla belirgin bir artış gösterdiği açıktır. Bu değişiklik MEB'in ve YÖK'ün 'öğretmenlik' kimliğini branşın önünde tuttuğunu ve bu bağlamda aday öğretmenlerin genel eğitim ilkeleriyle güçlü bir şekilde donanmalarını istediğini açıkça göstermektedir. Bu durum programlarda alan eğitiminin biraz arka planda bırakılması gibi bir görüntüye sebebiyet verebilmektedir. Ancak, seçmeli ders havuzlarının etkili bir şekilde oluşturulması genel kültürle birlikte hem genel eğitim hem de alan eğitimi ile ilgili tüm boyutların kapsanmasını ve İngilizce öğretmeni adaylarının arzu edilen donanımla yetiştirilmesini sağlayabilir.

Sonuç olarak, 2018 yılı itibariyle güncellenen İngilizce Öğretmenliği lisans programına ilişkin bazı artı ve eksi yönlerden bahsedebilmekteyiz. 2006 yılında yürürlüğe giren programlar nasıl eleştirilmişse (bkz. Küçükahmet, 2007) 2018 programları da ciddi eleştiriler alacaktır. Ancak dersleri ve sistemleri yürütenler insanlardır; bizler yeni gelen

programın eksikliklerini iyi belirleyip ona göre telafi stratejileri geliştirebilirsek öğretmen yetiştirme sistemin gidişatında öngördüğümüz olası zayıflıkları olabildiğince bertaraf etmiş oluruz.

Kaynakça

British Council ve TEPAV (2014). *Türkiye'deki devlet okullarında İngilizce dilinin öğretimine ilişkin ulusal ihtiyaç analizi*. Ankara: Yorum Yayın.

Cephe, P. T. (2014). İngilizce öğretmeni eğitiminde yaklaşımlar ve uygulamalar. *II. Ulusal Yabancı Dil Eğitimi Çalıştayı Bildirileri (8-9 Kasım 2013)*, Samsun: Hedef Kopyalama, s. 59-64.

Küçükahmet, L. (2007). 2006-2007 öğretim yılında uygulanmaya başlanan öğretmen yetiştirme lisans programlarının değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5*(2), 203-218.

MEB (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. Ankara. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_06/29111119_TeachersGeneralCompetencies.pdf Erişim Tarihi: 10.09.2018

MEB (2017). Öğretmen strateji belgesi (2017-2023). Ankara. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/09140719_Strateji_Belgesi_Resmi_Gazete_sonrasY_ilan.pdf Erişim Tarihi: 10.09.2018

MEB (2018). *Sözleşmeli öğretmenliğe başvuru ve atama duyurusu* http://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_02/19171735_SOZLESMELI_OGRETMENLIK_DUYURU_2018_MART.pdf Erişim Tarihi: 10.09.2018

ÖSYM (2018). *Yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzu*, https://www.osym.gov.tr/TR,15240/2018-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html Erişim Tarihi: 7.09.2018

Seferoğlu, G. (2004). A study of alternative English teacher certification practices in Turkey. *Journal of Education for Teaching, 30*(2), 151-159.

Taneri, P. O. (2016). Öğretmen adaylarının pedagojik formasyon sertifika programının niteliği hakkındaki görüşleri (Çankırı İli Örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi, 24*(3), 997- 1014.

Yaman, İ. (2018). Türkiye'de İngilizce öğrenmek: Zorluklar ve fırsatlar. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 11*, s. 161-175.

Yaman, İ. ve Şahin, M. (2018). Türkiye'deki üniversitelerde bulunan İngilizce ile ilgili lisans programlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Sosyal Bilimler Dergisi (SOBİDER), 5*(22), s. 172-187.

YÖK (2018). *İngilizce öğretmenliği lisans programı*. http://www.yok.gov.tr/documents/10279/41805112/Ingilizce_Ogretmenligi_Lisans_Programi.pdf Erişim Tarihi: 15.08.2018

https://www.ef.com.tr/epi/regions/europe/turkey/ Erişim Tarihi: 5.08.2018